

РОЗДІЛ І

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 141.319.8:165.613

Мозговий Л.І. ORCID 0000-0001-8236-0197

Бутко Ю.Л. ORCID 0000-0001-9375-6015

КОНЦЕПТ ДАОСЬКОЇ АНТРОПОМІСТИКИ НА ПЕРЕТИНІ СХІДНОЇ ТА ЗАХІДНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Л.І. Мозговий, доктор філос.н, професор, завідувач кафедри
філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного
педагогічного університету;

Ю.Л. Бутко, старший викладач кафедри філософії, соціально-політичних
і правових наук Донбаського державного
педагогічного університету

У статті розглянуто духовні практики даосизму як втілення у повсякденному житті цього стародавньокитайського світо і людино розуміння. Встановлено, що духовний шлях в даосизмі має основну кінцеву мету – досягнення вічної, незнищенної особистості через медитативне преображення і зведення нижчих психічних сил до їх вищих станів. Для досягнення цього, даос здійснює спеціальні практики, які включають в себе поряд з заняттями технікою медитативного споглядання і різні гімнастичні, дихальні і тому подібні вправи, а також (на значному відрізку своєї історії) - лабораторну («зовнішню») алхімію. Серед духовних практик даосизму головною є медитація, яка має мало спільного з тими чи іншими зовнішніми прийомами.

Ключові слова: трансгресія, антропомістика, даосизм, містичний досвід, герменевтика.

Постановка проблеми. Даосизм був і залишається одним із провідних напрямків релігійно-філософської думки традиційного Китаю. Саме даосизм зіграв вирішальну роль в інтеграції і синкретизації різних ідеологічних течій стародавнього і середньовічного Китаю. З одного боку, даосизм виступав посередником між архаїчної релігійністю, що збереглася у Китаї у вигляді потужного шару народних вірувань, і «великою традицією» імперської культури, а з іншого – виконував аналогічні функції у взаємодії власне китайської культурної традиції та буддизму, що прийшов з Індії, сприяючи його входженню в китайське суспільство і пристосуванню до його норм і цінностей.

Протягом усієї своєї історії даоські філософські ідеї справляли сильний вплив на найрізноманітніші сторони культури традиційного Китаю, яка не може бути адекватно зрозуміла без знання основних даоських доктрин, категорій даоської філософії і даоської релігійної практики.

Один з центральних елементів концепції духовної медитації в даоській філософії – вчення про безсмертя – стимулював створення та розвиток особливого роду практики – складного комплексу психофізичних вправ, метою яких є самовдосконалення даоса, задля повернення людини до світової гармонії, злиття її з природою. Всі порушення нормального існування речей у природі (посуха, повені, негода) є наслідком втрати гармонії між людиною і природою. Несправедливість, порушення суспільного порядку – теж порушення гармонії, але в суспільстві. Гармонія досягається невтручанням людини у природний порядок речей. Тобто людина повинна дотримуватися «недіяння» як основоположного принципу наслідування шляху дао. Тому даосизм схвалює пустельництво – життя, яке віддає людину у владу стихійного розвитку подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику філософії даосизму досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як В.С. Скрытущка, Л.І. Юрченко, А.А. Костенко, Б.С. Галімов, С.П. Капіца, А.Ф. Кудряшев, М.С. Кунафін, Н.О. Лоський, А.В. Лук'янов, Д.А.Нурієв, Р.Ю. Рахматуллін, А.І.Селіванов, С.Н. Семенов, Е.А. Торчинов, А.У. Уотс, С.В. Філонов, В.Н. Фіногентов, В.С. Хазієв, К.Г. Юнг та ін. Однак слід відзначити брак ґрунтовних вітчизняних спеціалізованих досліджень філософії даосизму. Брак таких досліджень зумовлює необхідність заповнення існуючих лакун в науковій доктрині та проведення спеціалізованих досліджень даної проблематики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є дослідження вчення про самовдосконалення людини в даосизмі, виявлення місця та значення в ньому цього вчення.

Методологія дослідження

Під час проведення даного дослідження ми в основному спиралися на історико-філософський аналіз концепції духовної трансгресії в даоській антропомістиці. Історія філософії - це не тільки узагальнююча картина багатовікового розвитку людської думки, це ще історія окремих філософських течій, шкіл і проблем. Самостійною і незамінною формою наукового дослідження, за допомогою якої досягається ця історія, є історико-філософський аналіз.

Із використаних методів основним був аналітичний метод для огляду філософсько-антропологічного та культурно-історичного матеріалу.

Виклад основного матеріалу.

Даосизм – одна з провідних релігійно-філософських течій Китаю – виник одночасно з конфуціанством (друга половина I тис. до н. е.). Засновником його вважають давньокитайського філософа Лао-цзи, відомості про якого дійшли до наших днів із легенд. За легендою, мати носила його кілька десятків років, народивши старим (звідси ім'я: Лао-цзи). Зміст провідної ідеї даосизму полягає в тому, що природа, суспільство, кожна людина окремо підкоряються не Небу, а всезагальному закону – *дао*, який вносить порядок у хаос речей. Порушення цього порядку спричиняє їх ненормальний стан. Особливо це позначається на житті суспільства, коли нерозумний правитель не дотримується «шляху дао». Дао – не божество, а щось близьке до розуму, природи, шляху чи закону. Воно не персоніфіковане, але передує усім істотам. Дао – це першопочаток усього сущого, в тому числі й неба, з нього все починається і ним усе закінчується, воно регулює все суще. Це загальний закон природи, джерело матеріального і духовного буття, їх мета. Дао неможливо сприйняти безпосередньо, воно – поза відчуттями людини. Тому все, що людина відчуває, – це не дао, а лише його вияв. Пізнання дао може бути дане тільки самим дао [4].

Згідно з цим ученням, для людини є надзвичайно важливим стати на

шлях розуміння суті буття, жити відповідно до його вимог. Так буде добре і для людей, і для держави. Пізнання дао відбувається через наслідки його дій, а вони виявляються через «добродетель». Там, де вона є, діє дао, хто добродетельний, той виконує закон дао. Через наслідування шляху дао відбувається повернення людини до світової гармонії, злиття її з природою. Усі порушення нормального існування речей у природі (посуха, повені, негода) є наслідком втрати гармонії між людиною і природою. Несправедливість, порушення суспільного порядку – теж порушення гармонії, але в суспільстві. Гармонія досягається невтручанням людини у природний порядок речей. Тобто людина повинна дотримуватися «недіяння» як основоположного принципу наслідування шляху дао. Тому даосизм схвалює пустельництво – життя, яке віддає людину у владу стихійного розвитку подій. Даосизм тривалий час виступав лише як філософська концепція. Ідея дао більш-менш точно відображала всезагальний зв'язок явищ і речей об'єктивного світу. Ця ідея веде до розуміння причинності, до визнання об'єктивності закономірностей світу. Проте дао тлумачили й як духовну першооснову речей. Тому філософію даосизму не можна вважати цілком належною ні до матеріалізму, ні до ідеалізму. Невиразно виступає в даосизмі й ідея надприродного.

Ідея безсмертя та вічної молодості, довголіття посідає значне місце в даоському віровченні. Згідно даосизму, людина є об'єктом впливу 33 тисяч духів, які приносять довголіття через замовляння, ворожіння тощо [1]. На це спрямовані й спеціальні фізичні вправи, системи дихання, харчові раціони, повиті даоською містикою. Безсмертя є також предметом даоської міфології. У ній йдеться про безсмертних святих, земне життя яких було сповнене дивами. Ці святі знали магічні засоби безсмертя, таємні формули і заклинання, що і забезпечило їм перетворення на вічних духів. Про їхню добродетель і високу моральність мало відомостей, оскільки головна роль у набутті ними безсмертя належить знанню магії.

Шлях до розвитку початкової природи і життєвої сили є

«вдосконалення себе» (*сю шень*). Останнє здійснюється головним чином через духовну медитацію й має мало спільного з тими чи іншими зовнішніми прийомами (наприклад, дихальними вправами). Мета вдосконалення – досягнення вічної, незнищенної особистості, а його засоби – медитативне преображення й зведення нижчих психічних сил до їх вищих станів. У такий спосіб долається ізоляція індивіда й встановлюється його міцний зв'язок із космосом і суспільством.

Сенс медитації полягає у тому, щоб виключити будь-яку можливість впливу ззовні як на тіло, так і на розум, і розвинути в собі здатність слухати.

Медитацією слід займатися два чи три рази на день не менш ніж півгодини («час горіння курильної палички»); крім того, щодня слід читати книжку настанов Учителя [3].

Духовне вдосконалення під керівництвом «поважного Вчителя» (*даі цзуна*) доповнюється настановами більш загального, філософського сенсу, в яких наставник новачків (*Сюе чжан*) роз'яснює принципи духовного вдосконалення.

Повернення до початкової природи досягається не через засвоєння якихось моральних принципів, виконання моральних обов'язків, приборкання природного початку у людині, а, навпаки, – через звільнення від зайвих, надмірних, а тому й неприродних бажань і пристрастей (від жадоби слави, багатства, влади, від злоби та заздрості тощо).

Згідно з даоським уявленням, людина може досягти просвітлення тільки у тому випадку, якщо в неї пробудяться її найглибші сили, й уся людина, тілом і душею, зазнає перетворення. Цей процес – одночасно фізичний і духовний. Бо тіло повинно володіти життєвою силою, завдяки якій народжується духовна, безсмертна людина [2].

Просвітлена людина діє в тій точці космосу, яка була їй відведена; «Вона впливає без свідомого наміру», вона «порожня» від усіх якостей, єдина зі світом, його процесом і життям і з його загальною основою, бо

тепер перебуває поза власне фізичним космосом [5].

Відносини із суспільством – одна з найбільш актуальних проблем, що стоять перед будь-яким релігійним інститутом. Визначення ролі і місця даоської антропомістичної традиції в сучасному європейському, зокрема й українському, суспільстві нажаль майже не дискутується на сторінках громадських і наукових видань, у виступах діячів та представників даоських кіл. Водночас на думку відомого даоського діяча Чень Лянь-шена, життєві сили даосизму прямо залежать від участі його в житті суспільства, самоізоляція в монастирях «може позбавити його майбутнього». Прихильники такого погляду надають великого значення процесу створення даоських організацій і активної громадської діяльності послідовників даосизму.

Як вже було зазначено вище, до початку XX в. даосизм знаходився в стані глибокого занепаду, і практика внутрішньої алхімії була долею одиниць найбільш освічених ченців і пустельників. Протягом декількох десятиліть новий рух призвів до відродження і небувалої популярності на Заході практики різних методів, прийомів і комплексів з багатого набору внутрішньої алхімії під назвою цигун.

Саме слово цигун досить нове. Поєднання ієрогліфів ци 气 і гун 功 зустрічається вже в текстах танського часу. Так Сима Чен-Чжень у своїй праці Фуці Цзін'ї лунь («Міркування про змістовність практики ковтання ци») вживає вислів «застосування ци», або «використання ци» (ци чжи вей гун), але як стійке словосполучення і тим більш як слово ці два кореня невідомі до періоду династії Мін, коли його використовує даос Сюй Сунь у творі Цзин-хв цзунцзяо лу («навчальні записи вчення про чистоту і сяйво»). В кінці правління династії Цин (друга половина XIX ст.) цей термін знову вживається в тексті під назвою Юань хе пян («Розділи про початкову гармонію»), який навіть містить особливий «Додаток про цигун». Однак тільки в першій половині XX ст. цей термін не тільки стає загальноновживаним, а й перетворюється в слово буденної мови.

Метою занять цигун є досягнення вміння виробляти і контролювати цю енергію для посилення імунних можливостей людського організму протистояти різним захворюванням, підвищувати пристосованість організму до умов зовнішнього середовища, а також для вдосконалення і відновлення природної здатності організму до самореабілітації.

Відповідно до стародавніх канонів традиційної китайської медицини, здоров'я людини визначається наявністю відповідної кількості ци в організмі та її нормальною циркуляцією. У слабкому організмі, де цієї енергії недостатньо, може легко під впливом різних зовнішніх факторів і подразників виникнути хвороба. Якщо ж в організмі є достатньо цієї енергії, то хвороби йому не страшні - такий організм буде сильнішим за них.

Значення цигун розглядається китайськими вченими у трьох аспектах. По-перше, цигун допомагає відновити життєву силу. По-друге, заняття цигун дають змогу зберегти необхідну для життєдіяльності енергію. По-третє, під час занять цигун відбувається масаж органів черевної порожнини діафрагмою.

Кожне заняття цигун – це процес, який складається з 3 етапів. 1 етап – це підготовчі, другий - основні, і третій етап – завершальні вправи. З перших занять необхідно усвідомити, що всі три етапи становлять нерозривний комплекс, де всі елементи зв'язані між собою.

Висновки. Вчення про самовдосконалення людини займає одне з найважливіших місць у даосизмі. Згідно з даоським вченням, саме шляхом самовдосконалення, який полягає в застосуванні особливих медитативних методів, відбувається повернення людини до початкової природи, що є необхідною умовою встановлення та підтримання порядку в світі – як фізичного, так і психологічного та соціального.

Список використаних джерел

1. Гэ Хун. Баопу-цзы нэй нянь цзяоши (Эзотерические главы «Баопу-цзы» с комментариями). Пекин, 1985. – 284 с.
2. Дао-Дэ-Цзин / Под ред. В.В.Антонова; Худ. М.Штиль. – Одесса: «New Atlanteans», 2008. – 60 с.
3. Торчинов Е.А. Религии мира: Опыт запредельного (психотехника и трансперсональные состояния). – Санкт-Петербург: Центр «Петербургское Востоковедение», 1998. – 384 с.
4. Филонов С.В. Золотые книги и нефритовые письма. Даосские письменные памятники III -- VI вв. (Orientalia) – 2011. – 660 с.
5. Patalon M. On the possibility of judaism and taoism convergence in the future of educational and social development \\\ Ukrainian professional education. 2017. N1. Режим доступа: https://zenodo.org/record/888311#.WnBxCq5l_IU
6. Lippens R., Hardie-Bick J. Short Editorial Introduction: Transcendence and Transgression // Springer Science + Business Media. Special Issue, 2017. P. 347– 349.

КОНЦЕПТ ДАОССКОЙ АНТОРОПОМИСТИКИ НА ПЕРЕКРЕСТКЕ
ВОСТОЧНОЙ И ЗАПАДНОЙ ФИЛОСОФИИ

Л.И. Мозговой, Ю.Л. Бутко

В статье рассмотрены духовные практики даосизма как воплощение в повседневной жизни этого древнекитайского мира и человекопонимания. Установлено, что духовный путь в даосизме имеет основную конечную цель - достижение вечной, неистребимой личности через медитативное преображения и сведения нижних психических сил в их высшие состояния. Для достижения этого, даос придерживается специальных практик, которые включают в себя наряду с занятиями техникой медитативного созерцания и различные гимнастические, дыхательные и тому подобные упражнения, а также (на значительном отрезке своей истории) – лабораторную («внешнюю») алхимию. Среди духовных практик даосизма главным является медитация, которая имеет мало общего с теми или иными внешними приемами.

Ключевые слова: трансгрессия, антропомистика, даосизм, мистический опыт, герменевтика.

THE CONCEPT OF TAOIST ANTHROPOMYSTICISM ON THE CROSSING OF
EASTERN AND WESTERN PHILOSOPHY

L. Mozgovoy, Y. Butko

The article deals with the spiritual practices of Taoism. Taoism as a philosophical-religious trend has a significant impact on the modern culture of the countries of East Asia, whose historical heritage is genetically associated with Chinese tradition. Even in our country there was a huge set of clubs, special schools for the study of Eastern philosophy, spiritual culture, which have no influence whatsoever on the formation of our mentality. Our country is at the intersection of the borders between the western and the eastern world and therefore syncretically synthesizes all the spiritual heritage of different cultures and spiritual practices. Therefore, the study of Taoist spiritual anthropomism by means of poststructuralist and postmodernist analysis is quite relevant.

The purpose of the article is to study the doctrine of human self-improvement in Taoism, to determine the place and significance of this doctrine in it. For this goal the authors proceed from the historical and philosophical analysis of the concept of spiritual transgression in Taoist anthropomysticism and use the analytical and historiophilosophical methods.

In the article it is established that the spiritual path in Taoism has the ultimate ultimate goal – the attainment of eternal, indestructible personality through meditative transformation and the erection of lower mental forces to their higher states. To achieve this, the Taoist practices

special practices that include, in addition to the techniques of meditative contemplation, and various gymnastic, respiratory and similar exercises, as well as (on a significant part of their history) – laboratory (“external”) alchemy. Among the spiritual practices of Taoism the main thing is meditation, which has little in common with those or other external methods. Owing to the meditation there is a return to the original nature of man, which is a prerequisite for establishing and maintaining physical, psychological and social order in the world.

Keywords: transgression, anthropomycism, Taoism, mystical experience, hermeneutics.